

Mirosław SUŁEK

Uniwersytet Warszawski¹

ORCID: 0000-0001-7788-9512

**POZYCJA MIĘDZYNARODOWA PAŃSTW
W LATACH 2003-2022 W PERCEPCJI STUDENTÓW
I WEDŁUG MODELI FORMALNYCH**

**THE INTERNATIONAL POSITION OF STATES
BETWEEN 2003 AND 2022 AS PERCEIVED BY STUDENTS
AND ACCORDING TO FORMAL MODELS**

Abstract

The purpose of the article is to examine the international position of states, as perceived by student groups from Poland and abroad in 2003-2022, and to compare these indications with the international position of states, as determined by three types of power (economic, military and geopolitical), calculated using a formal model. The author analyzed the differences between the perceived power and the power calculated by the mathematical model for the top twenty countries. The results indicate the need to objectify the perceived image present in the public consciousness (and in the consciousness of politicians) by supplementing it with the results of research conducted using mathematical models.

Keywords: international position of states, real power, perceived power, surveys.

Wstęp

Zagadnienie pozycji międzynarodowej państw jest stałym przedmiotem zainteresowania nie tylko przedstawicieli nauki, ale również polityków, a nawet zwykłych obywateli. Pozycja państw może być określana na dwa zasadnicze sposoby: poprzez użycie specjalnych formuł (np. modeli matematycznych), albo przez odwołanie się do wiedzy fachowej ekspertów lub grup, na opinii których nam zależy. Jedną z nich mogą być studenci stosunków międzynarodowych i kierunków pokrewnych.

¹ Autor podał także dodatkowe afiliacje: Polskie Towarzystwo Geopolityczne i Towarzystwo Naukowe Prakseologii (przyp. red.).

Celem artykułu jest zbadanie międzynarodowej pozycji państw, postrzeganej przez grupy studenckie z Polski i z zagranicy w latach 2003-2022, oraz porównanie tych wskazań z pozycją międzynarodową państw, wyznaczoną przez trzy rodzaje potęgi (gospodarczą, wojskową i geopolityczną), obliczone za pomocą modelu formalnego. Do porównania różnych wskazań dobrą miarą byłby współczynnik rang Spearmana, ale wykazy państw nie w pełni się pokrywają, co skreśla możliwość zastosowania tej metody, dlatego ograniczono się do oceny wzrokowej. Przedstawiono także wyniki wcześniejszych badań o podobnej tematyce.

Trzeba pamiętać, że wskazane pozycje umieszczone są na skali porządkowej, a ta pokazuje tylko kolejność, a przecież ważne są też „odległości” między państwami. Różnica między nr 1 i 2 (np. między USA a Chinami) może maleć, ale przez wiele lat (nawet dziesięciolecia) na pozycji 2 może być to samo państwo. To samo dotyczy innych pozycji, chociaż im dalej „w głąb”, tym różnice są mniejsze.

Metodyka badań

W artykule przedstawiono wyniki badań ankietowych, prowadzonych przez autora w ciągu 20 lat (2003–2022) w różnych grupach studenckich (w trzech wypadkach również z niestudenckich – byli to uczestnicy kursu dla attaché wojskowych. W większości wypadków byli to studenci z Polski, w kilku – z innych krajów. Przeważali studenci II stopnia, było też kilka grup studiów podyplomowych i licencjackich. Zdecydowana większość tych grup studiowała stosunki międzynarodowe, ale badano również słuchaczy studiów na innych kierunkach, m.in. bezpieczeństwo narodowe. Część wyników tych badań była już opublikowana (Sułek, 2007; Sułek, 2018a).

Wyniki powadzonych badań – mimo iż objęły dość długi okres – nie mogą być podstawą szerszych uogólnień, gdyż nie miały one charakteru systemowego, tzn. nie były prowadzone równoległe przez inne osoby czy zespoły na wybranych uczelniach lub w wybranych ośrodkach. Wyjątkiem są badania pracownika MSZ RP, Dariusza Michalika, który przeprowadził ankiety na temat pozycji/potęgi państw w grupie „doświadczonych dyplomatów MSZ RP z kierownictwa wyższego szczebla” w 2009 r. Badania o zbliżonym charakterze prowadzone były w krajach zachodnich, ale również incydentalnie.

Badaniu podlegały różne grupy studentów – w przeważającej mierze byli to studenci stosunków międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego. Większość grup stanowili studenci studiów dziennych.

Badanie ankietowe odbywało się na koniec kursów. Osobną grupę stanowili studenci zagraniczni. W zależności od grupy, konkretne sformułowania tematów w ankietach nieco się między sobą różniły. Szczegółowy opis badanych grup zawiera załącznik 1.

Studenci otrzymywali kwestionariusz z narzuconym przez autora wykazem 40 państw, który podlegał ciągłym zmianom, a raczej uaktualnieniom - niektóre kraje wchodziły do listy, inne ją opuszczały. Jest rzeczą zrozumiałą, że nie ma jednoznacznych kryteriów, pozwalających uwzględnić określone państwa, a inne - nie. Niemniej jednak 20-letnie doświadczenie w tej dziedzinie pozwoliło dostatecznie zobiektywizować proponowany wykaz państw. Wyjątek zrobiono w przypadku ukraińskiej grupy studenckiej - jedynie w tym wypadku na liście 40 państw umieszczono Ukrainę, mimo iż według wielu kryteriów na to nie zasługiwała (przynajmniej od 2003 r.). Dodajmy, że liczba 40 państw jest w jakimś sensie „na wyrost”, a największe znaczenie ma pierwszych 20-25 miejsc.

Zadanie studentów było dwojakie. Pierwsze brzmiało: uszereguj przedstawione państwa według zajmowanej pozycji międzynarodowej - od najwyższej do najniższej. Drugie zadanie polegało na określeniu profilu (głównych źródeł) tej pozycji. Chodziło o wskazanie grupy czynników (lub grup czynników), które zdeterminowały wskazaną pozycję. Badani mieli wybór spośród trzech grup - polityczno-militarnych, gospodarczych i demograficzno-przestrzennych, przy czym mogli zaznaczyć jedną, dwie lub wszystkie trzy grupy. Wskazanie na jedną grupę czynników określało pozycję danego państwa jako jednowymiarową, a więc silnie nie zrównoważoną. Wskazanie dwóch grup czynników prowadziło do określenia pozycji jako bardziej zrównoważonej, natomiast opowiedzenie się za trzema grupami czynników świadczyło o uznaniu danej pozycji za wysoce zrównoważoną (wielowymiarową).

Warto dodać, że przez cały okres stosowano jeden sposób rozumienia potęgi i pozycji międzynarodowej państw. Jako model formalny zastosowano formułę własną autora, wyjaśnioną w dalszej części artykułu. Użyto też wskaźnika Global Firepower (GFP), który odnosi się bezpośrednio do siły wojskowej państw.

Krótką charakterystyka dotychczasowych badań

Pierwszą znaną próbę badań nad percepcją pozycji międzynarodowej państw podjęli S. Schwartzman i M. Manuel Y. Araujo (1966) z International Peace Research Institute w Oslo. Autorzy

przedstawili wyniki badań ankietowych przeprowadzonych w 1965 roku na niereprezentatywnej próbie złożonej z 327 studentów nauk społecznych z Ameryki Łacińskiej (Argentyna, Brazylia i Chile) oraz 35 studentów z Norwegii. Badania poprzedzała krótka rozmowa o teoretycznych aspektach przedmiotu badań. Warto dodać, że autorzy mówią – uwarstwieniu międzynarodowym (*stratification*), a nie o układzie sił, co można uznać za synonim. Autorzy zauważają, że kształt międzynarodowej stratyfikacji można uzyskać w sposób *obiektywny*, opierając się na stosownej teorii, oraz *subiektywny*, poprzez uchwycenie tego, co mają w umysłach mieszkańcy krajów. Ale istnieje trzeci sposób – poprzez zastosowanie techniki socjometrycznej (autorzy przywołują tu artykuł: D. Singer, 1966), w ramach której ranga krajów byłaby określona na podstawie zróżnicowanych kryteriów, wśród których mogłoby być np. ustanawianie ambasad lub innych przedstawicielstw dyplomatycznych. Autorzy zauważają, że – przynajmniej biorąc pod uwagę Amerykę Łacińską – wszystkie trzy podejścia prowadzą do bardzo podobnych wyników, co pozwala autorom na odważny wniosek, zgodnie z którym układ rang jest niezależny od technik stosowania pomiaru (Schwartzman and Araujo, 1966, s. 227). Zadaniem badanych było zaklasyfikowanie 20 państw Ameryki Łacińskiej do jednej z trzech rang – wysoka (3), średnia (2), niska (1). W każdej grupie obliczano średnią rangę; w efekcie powstało pięć wykazów państw: łączny dla wszystkich badanych z Ameryki Łacińskiej, trzy dla Argentyńczyków, Brazylijczyków i Chilijczyków oraz jeden dla Norwegów. Jak na tak zróżnicowane grupy, wyniki wskazań były na ogół podobne.

Kilka lat później N.Z. Alcock i A.G. Newcomb podjęli podobne badania. Autorzy podkreślają, że tradycyjne nauki polityczne uwypuklają rolę potęgi. Pozostaje problem jej pomiaru. Przywołując dwa stanowiska w tej sprawie – według A.F.K. Organskiego oraz D. Kingsleya najlepszą miarą potęgi narodowej jaką mamy obecnie jest dochód narodowy. Z wywodów obu autorów wypływa konkluzja – „jeśli stosunki międzynarodowe mają stać się nauką muszą ustalić rozstrzygającą ilościową miarę ich podstawowej zmiennej – potęgi narodowej” (Alcock, Newcomb, 1970, s. 335). W istocie „równowaga sił” i „sfery wpływów” - kontynuują autorzy - są podstawowymi terminami większości analiz opisowych. W końcu, jak pisało wielu autorów, „każda polityka jest ze swej natury polityką siły”. W licznych teoriach na temat przyszłych wojen twierdzi się, że wojna związana jest ze zmianami w potędze państw, ale niewiele tych teorii ujmuje owe zmiany w kategoriach ilościowych.

Można mówić o różnicach między potęgą „realną” a „potęgą postrzeganą”. Na danym obiektywnym poziomie potęgi „realnej” państwo może być postrzegane jako słabsze bądź silniejsze przez inne państwo. Jednakże zarówno potęga obiektywna, jak i potęga subiektywna musi być oparta na jakiejś liczbie mierzalnych faktów. W ramach głównego celu swego empirycznego studium autorzy postanowili ustalić te mierzalne fakty i w ten sposób pomóc w sformułowaniu ilościowej definicji potęgi państwa (Alcock, Newcomb, 1970, s. 335). Dalej stwierdza się, że ilościowy pomiar potęgi może mieć znaczenie praktyczne dla pokoju w postaci np. formuł ważonego głosowania w Organizacji Narodów Zjednoczonych, które obecnie jest blokowane w wyniku stosowania zasady „jedno państwo, jeden głos”.

Badania nad postrzeganiem potęgi państw i zagrożeń prowadził też zespół Charlesa Dorana, znanego teoretyka cyklu siły (Doran, Hill, Mladenka, Wakata, 1974). Jest to koncepcja od kilkunastu lat propagowana także w Polsce (Sułek, 2014; 2018b). Grupę respondentów, „fachowców” pochodzących z 4 krajów (USA, Japonii, Kanady i Finlandii) poproszono o uszeregowanie państw w kategoriach własnej definicji potęgi. Okazało się, że wystąpiła nie tylko wysoka korelacja w ramach próbek (współczynnik korelacji r powyżej 0,9), ale była ona też bardzo wysoka mimo silnego zróżnicowania kulturowego badanych grup. Badacze doszli do wniosku, że postrzeganie potęgi państw w stosunkach międzynarodowych jest dobrze zarysowane i powszechnie brane pod uwagę. Analiza regresji rozwiniętego indeksu potęgi, opartego na jej postrzeganiu, pokazała jednak, że taki indeks zawiera wiele zróżnicowanych czynników potęgi, niezależnie od dużej zbieżności powstałych na ich podstawie rankingów, co działa oczywiście na niekorzyść stosowania współczynnika korelacji. W tej sytuacji dobrze jest wzmocnić analizę poprzez porównanie pozycji zajętych przez konkretne państwa w badanych grupach. Wtedy różnice (i ewentualne ich przyczyny) będą o wiele bardziej widoczne (Sułek, 2004).

Ankietowe badania nad postrzeganiem potęgi państw przeprowadził pod koniec XX wieku (w 1998 r.) francuski ekonomista Jean-Yves Caro, a ich wyniki przedstawił w kilku artykułach (Caro, 1999; 2000a; 2000b; 2000c). Badania i wyniki Caro były przedmiotem obszernych analiz i ocen w Polsce (Sułek, 2001, s. 76-85; 2013, s. 202-206). Francuski ekonomista objął swoimi nadaniami 214 słuchaczy Instytutu Wyższych Studiów Obrony Narodowej (l'Institute des Hautes Etudes de Defense Nationale, IHEDN). W grupie tej było m.in.: 36 wojskowych (prawie wszyscy oficerowie starsi i generałowie), 39

ekonomistów i 40 cywilów. Większość z nich można uznać za ekspertów od spraw bezpieczeństwa i stosunków międzynarodowych. Badania kończyły się analizą regresji, dzięki czemu powstały trzy „modele” potęgi w wyniku zastosowania podejścia cywilnego, wojskowego i cywilno-wojskowego. Z badań wynika, że większość wskazań wśród przebadanych osób jest dość zbieżna (z błędem statystycznym prawie zerowym), co do miejsca kraju w hierarchii potęgi. Caro wyciąga stąd wnioski o istnieniu wspólnej kultury związanej z pojmowaniem potęgi, ale wydaje się on zbyt pochopny. W drugiej części kwestionariusza proszono respondentów o wyjaśnienie kryteriów usytuowania różnych państw na skali potęgi. W kwestionariuszu figurowała lista dwudziestu możliwych czynników potęgi państwa.

Analiza statystyczna wyników doprowadziła Caro do zaskakującego wyniku: z wszystkich badanych grup najbardziej zróżnicowaną ocenę czynników militarnych mają wojskowi. To właśnie ta grupa ma najbardziej zróżnicowane opinie na temat wagi broni jądrowej oraz sił zbrojnych. Odnosi się wrażenie – pisze Caro – że kultura zawodowa tej grupy jest w trakcie przemian, przy czym interpretacja optymistyczna wskazywałaby na proces przemiany mentalności, będącej konsekwencją zmian doktrynalnych, zaś interpretacja pesymistyczna – na zamęt związany z profesjonalizacją armii i zmniejszaniem jej liczebności. Największą stabilnością zapatrywań wykazała się grupa cywilów, która przeszła przeszkolenie w IHEDN (Caro, 2000c, s. 94).

W 2009 r. Dariusz Michalik przeprowadził badania ankietowe na temat postrzegania potęgi/pozycji państw wśród 15 „doświadczonych dyplomatów MSZ RP z kierownictwa wyższego szczebla” (na co potrzebna była zgoda ministra). Wyniki tych badań (wraz z innymi) zostały następnie opublikowane (Michalik, 2012, s. 203-217). W badaniach uwzględniono cztery profile potęgi państw: polityczny, militarny, gospodarczy i demograficzny. Zapytano też respondentów o model systemu w kategoriach biegunowości w perspektywie 2020, 2035 oraz 2050 roku. Kwestionariusz ankiety zawierał 21 podmiotów (20 państw oraz Unia Europejska).

O pozycji międzynarodowej państw

Waga zagadnienia pozycji międzynarodowej państw i innych uczestników stosunków międzynarodowych wynika z ich podstawowej cechy, a mianowicie – hierarchiczności; hierarchiczność można przecież ujmować jako układ pozycji. Oznacza to, że państwa – mimo formalnej

równości wobec prawa - nie są równe w procesie wzajemnych oddziaływań. Ponadto, pozycja międzynarodowa państwa może się przejawiać jako pozycja syntetyczna (np. pozycja geopolityczna) lub jako pozycja sektorowa np. militarna, gospodarcza, surowcowa, kulturowa, sportowa itp. Niewątpliwie pojęcie pozycji w stosunkach międzynarodowych jest ważnym środkiem opisu międzynarodowego układu sił, w którym względnie samodzielne podmioty (państwa, ugrupowania państw czy po prostu jednostki polityczne) starają się realizować swoje cele, dysponując określoną siłą. Tym bardziej dziwi, że nie mamy dobrej teorii pozycji międzynarodowej państw.

Państwa dążą, podobnie jak praktycznie wszyscy ludzie, do przetrwania i rozwoju. Aby przetrwać i rozwijać się, muszą dążyć do maksymalizacji swojej potęgi. Można to określić również jako dążenie do zajmowania coraz wyższej pozycji w hierarchii państw (lub jej utrzymania, jeśli dotyczy to państwa najpotężniejszego).

Metody badania i oceny pozycji są ściśle związane z metodami badania i szacowania potęgi państw, ale nie są tożsame. W każdym razie szacowanie (pomiar) potęgi jest punktem wyjścia. Na ten temat istnieje już spora literatura, czego nie można powiedzieć o ocenie pozycji, chociaż w niektórych ujęciach te dwie drogi się pokrywają. Główna przyczyna tej różnicy tkwi prawdopodobnie w tym, że potęga ma charakter bardziej obiektywny i trwały niż pozycja (która zależy np. od zmiany sojuszników czy wrogów).

Wychodząc od tezy, wg której główną treścią stosunków międzynarodowych są stosunki sił i interesów ich uczestników, możemy zdefiniować pozycję państwa jako jego miejsce w hierarchii międzynarodowej, wyznaczone przez jego potęgę (siłę, moc) oraz czynniki korygujące. Te ostatnie mogą mieć charakter *wzmacniający* (np. długie tradycje polityczno-wojskowe, sojusze, przyjaciele, dobre rządzenie, spójność wewnętrzna, korzystne położenie geograficzne) lub *osłabiający* (np. wrody sąsiedzi, nieudolne rządy, skonfliktowane społeczeństwo, niespójność wewnętrzna, niekorzystne położenie geograficzne). Do czynników wzmacniających można też zaliczyć udział w organizacjach międzynarodowych, liczbę ambasad i misji dyplomatycznych, czy zakres pomocy zewnętrznej (humanitarnej czy rozwojowej). Tak czy inaczej, główną determinantą pozycji każdego państwa jest jego potęga. W ścisłym związku z potęgą pozostaje *status* (np. status supermocarstwa) oraz ranga państwa; w luźniejszym związku z potęgą pozostaje *rola* państwa.

Przyjeliśmy, że pozycja i potęga państwa ściśle się ze sobą wiążą (często są traktowane jak synonimy). Zauważmy, że mówiąc o pozycji (potędze) możemy rozróżnić kilka jej rodzajów (Sułek, 2020, s. 17-33).

Wyniki badań ankietowych

Przypomnijmy, że wskazane pozycje umieszczone są na skali porządkowej, a ta pokazuje tylko kolejność państw, a ponieważ ważne są też „odległości” między państwami, ilościowe miary potęgi są tu wartościowym uzupełnieniem. Wyniki wskazań grup studenckich są rozpatrywane na tle wskaźników potęgi, opartych na modelu Sułka, oraz na wskaźniku GFP.

Tzw. Model Sułka to zaproponowany model oparty jest na czynnikach stałych w historii. Zaliczono do nich: liczbę ludności, zdolność do działań zbiorowych (odzwierciedloną w wielkości PKB) oraz powierzchnię terytorium (państwo jest jednostką terytorialną). W związku z tym, że państwa w obawie o własne bezpieczeństwo zbroją się, czynnikiem stałym jest również zdolność do obrony, reprezentowana przez wielkość wydatków wojskowych oraz liczbę żołnierzy. W bieżących stosunkach międzynarodowych pewną rolę odgrywają też czynniki zmienne, sytuacyjne. Ich właściwa ocena wymaga zaangażowania ekspertów z różnych dziedzin.

Zaprezentowana niżej formuła wyraża trzy rodzaje potęgi: gospodarczą, wojskową i geopolityczną (Białoskórski, Kiczma, Sułek, 2018). Potęgę gospodarczą tworzą: PKB, liczba ludności, powierzchnia terytorium; potęgę wojskową – wydatki wojskowe, liczba żołnierzy służby czynnej oraz powierzchnia terytorium. Potęga geopolityczna jest wypadkową potęgi gospodarczej i potęgi wojskowej; uznano, że w kreowaniu potęgi geopolitycznej potęga wojskowa ma dwukrotnie większą wagę niż potęga gospodarcza, co odzwierciedlają poniższe formuły (Kiczma, Sułek, Szymala, 2023, s. 50-56):

$$P_e = (PKB)^{0,652} \times L^{0,217} \times a^{0,109};$$

$$P_m = (WW)^{0,652} \times S^{0,217} \times a^{0,109};$$

$$P_g = \frac{P_e + 2 \times P_m}{3}.$$

gdzie:

P_e – potęga gospodarcza;
 P_w – potęga wojskowa;
 P_g – potęga geopolityczna;
PKB – produkt krajowy brutto;
L – ludność;
a – terytorium;
WW – wydatki wojskowe;
S – liczba żołnierzy w służbie czynnej.

Model zasadniczo pomija potencjał nuklearny (częściowo i pośrednio jest uwzględniony w wydatkach wojskowych). Jest on niewątpliwie ważny w ocenie potęgi i pozycji państwa, niemniej jednak jego wpływ jest zwykle wyolbrzymiany. Są też wypowiedzi, które mogą świadczyć o jego niedocenianiu. W opinii Dmitrija Trenina, wicedyrektora moskiewskiego centrum Carnegie w stosunkach USA – Rosja „w rzeczywistości problem równowagi potencjałów nuklearnych stracił znaczenie militarne, a nawet polityczne” (Trenin, 2002). Podobnie wypowiadał się George Friedman: „Groźba wojny nuklearnej nie wchodzi do dzisiejszego równania geopolitycznego” (Friedman, 2010, s. 7). W 2024 r., w obliczu wojny na Ukrainie i aluzjach Rosji, być może pogląd ten należałoby nieco złagodzić.

Wskaźnik Global Firepower (GPF), czyli ranking państw według potencjału bojowego czy też siły ognia (Global Firepower – GPF z dopiskiem „Siła w liczbach”) po raz pierwszy pojawił się w 2005 r. Raport zestawia potencjał bojowy różnych krajów pod względem zdolności bojowych sił lądowych, morskich i powietrznych. Skupia się na wojnie konwencjonalnej, dlatego pomija arsenały nuklearne. Formuła GPF nie ma stałej, ścisłej metodyki. Zmienia się też wykaz uwzględnianych państw – początkowo było ich 25, a wydaniu z 2024 r. już 145. Oznacza to, że bezpośrednie porównania rok do roku wymagałyby dodatkowego komentarza. Nie byłoby to łatwe, gdyż wydawca nie podaje dokładnej metodyki – są tylko ogólne wskazówki. W wydaniu z 2024 jest mowa o 60+ czynnikach, wywiedzionych z następujących obszarów: siła żywa, wyposażenie, finanse, logistyka, zasoby naturalne, geografia. Dziwna jest przyjęta skala – najwyższy wynik, jaki może osiągnąć państwo to 0. Innymi słowy, im niższy wskaźnik, tym większa zdolność do wojny konwencjonalnej.

Dyskusja

W tabeli 1 przedstawiono wyniki 20-letnich badań ankietowych grup studenckich z kraju i z zagranicy. Wskazania te (oznaczone jako Exp.) są na pierwszym planie, pozostałe wyniki są tłem. W poszerzonych analizach porównawczych można zastosować szereg innych wskaźników tak, jak np. PKB, wydatki wojskowe, liczba żołnierzy, liczba ludności, produkcja przemysłu zbrojeniowego, w tym jej eksport i import. Wyniki tabeli 1 zostały omówione w grupach po 5 państw.

Pierwsza piątka (USA, Chiny, India, Niemcy, Rosja) ma najbardziej jednolite wskazania, gdzie, co zrozumiałe, najczęściej odnoszą się do Stanów Zjednoczonych – wszystkie grupy wskazały je jako numer 1. To samo pokazały wskaźniki potęgi wojskowej i GFP, ale pod względem potęgi gospodarczej od 2017 r. znajdują się na miejscu 2. Nieco mniej stabilna jest pozycja Chin, aczkolwiek w latach 2003-2004 studenci wskazali je między 3 a 4 miejscem, potem niezmiennie 2. Według GFP Chiny zajmują 3 miejsce (z dwoma wyjątkami). Inaczej wygląda sytuacja Indii. Rzuca się w oczy jej „niedocenie” przez studentów na tle pozostałych wskaźników, chociaż w roku 2022 prawie wszystkie wskaźniki się pokrywają na 3 pozycji (wg GFP – 4). Ciekawym przypadkiem są Niemcy – w związku z ich daleko posuniętą demilitaryzacją, oceny okazały się bardziej zróżnicowane. Studenci umiejscowili je znacznie wyżej niż wynikałoby to z pozostałych miar – między 3 a 4 miejscem (wg potęgi gospodarczej – między 4 a 7; wg potęgi wojskowej – między 8 a 11; wg GFP – między 5 a 16). Co interesujące, istnieje zauważalna korelacja między pozycją, wynikającą z potęgi wojskowej a pozycją GFP. Wszystko to oznacza, że studenci dali dużą premię Niemcom, co może wynikać z ich wysokiego poziomu rozwoju oraz wysokiej pozycji gospodarczej i handlowej w świecie, a także z wysokiej pozycji, jaką zajmują w Unii Europejskiej. Oznacza to też, że w ich przypadku czynnik militarny nie miał szczególnego znaczenia. Interesującym przypadkiem jest również Rosja, kraj dużych kontrastów. Studenci umieścili ją między 3 a 6 pozycją, co było odległe od wskazań potęgi gospodarczej, ale bliskie miejscem, wynikającym z potęgi wojskowej. Jeszcze wyższą pozycję zajęła Rosja pod względem GFP (2 z dwoma wyjątkami). Wszystko wskazuje, że w tym wypadku studenci docenili raczej siłę militarną Rosji niż jej siłę gospodarczą. W krótkim podsumowaniu można powiedzieć, że pozycja postrzegana USA oraz Chin była ogólnie rzecz biorąc stabilna; dla Indii – wyraźnie wzrostowa, dla Niemiec i Rosji – stabilna z wyraźną premią dla obu państw, chociaż z odmiennych powodów.

W drugiej piątce (Wielka Brytania, Francja, Japonia, Brazylia, Kanada) studenci ocenili też wysoko Wielką Brytanię, z reguły wyżej niż wynikałoby to z potęgi gospodarczej, wojskowej i GFP. Najczęściej jest to pozycja między 3 a 8. Większa zgodność nastąpiła pod koniec badanego okresu. Dla Francji wyniki są o wiele bardziej jednolite i oscylują wokół 6-8 miejsca (z dwoma wyjątkami dla GFP). Japonia jest ciekawym przypadkiem; domyślamy się, że wyniki powinny być bardzo zróżnicowane. Czy tak jest? Wskazania studentów w całym okresie są wahliwe, ale nie nadmiernie – oscylują między 4 a 8 miejscem, co jest niżej niż wynikałoby to z potęgi gospodarczej (między 3 a 5 miejscem). Potęga wojskowa sytuuje Japonię na miejscach między 6 a 10. Wskazania wg GFP są bardzo zróżnicowane (między 18 a 5) - trudno je więc uznać za wiarygodne. Niemniej ciekawym przypadkiem jest Brazylia; studenci potraktowali ją surowo, umieszczając ją w okresie 2003-2009 na pozycjach 10-17. Od 2011 wskazania były już stabilne (między 8 a 9 miejscem), co było już trochę skorelowane ze wskazaniami wg potęgi wojskowej. Najwyższą pozycję wskazywała potęga gospodarcza (między 9 a 6). Bardzo stabilnymi wskazaniami studentów wyróżnia się Kanada (między 8 a 10), które są silnie skorelowane ze wskazaniami wg potęgi gospodarczej (między 10 a 11, z jednym wyjątkiem).

Trzecia piątka to Australia, Arabia Saudyjska, Włochy, Korea Południowa i Turcja. Jeśli chodzi o Australię, wskazania studentów są dość zróżnicowane (między 17 a 11 miejscem) i są z reguły niższe niż wynika to ze wskazań potęgi gospodarczej i wojskowej, które są silnie ze sobą skorelowane. Daleko niżej sytuują ją wskaźniki GFP (między 21 a 13). Mamy tu znowu do czynienia z dużym rozrzutem i to w skali roku (np. w roku 2014 Australia zajmuje pozycję 20, a w 2015 – 13). Duże zróżnicowanie wskazań cechuje też Arabię Saudyjską. Generalnie studenci ocenili ją stosownie do potęgi gospodarczej (między 20 a 12 miejscem, z dwoma wyjątkami), zupełnie nie doceniając jej silnej militaryzacji, co prowadziło do wysokich pozycji pod względem potęgi wojskowej. Czynniki wojskowe nie znalazły też właściwego odzwierciedlenia we wskaźniku GFP (między 15 a 24 miejscem). Bardzo stabilne wskazania odnoszą się do Włoch – oscylują one między 10 a 13 miejscem i są silnie skorelowane z pozostałymi wskaźnikami. Wskazania studentów dla Korei Południowej (między 20 a 12 miejscem) są wyraźnie skorelowane z potęgą gospodarczą (między 15 a 17 miejscem), a nie wojskową, wg której zajmuje ona dość wysokie i stabilne miejsce (między 9 a 13 miejscem), zauważalnie skorelowane z GFP. Może nieco zaskakiwać, że wskazania studentów dla Turcji są bardzo stabilne

(między 14 a 15 miejscem, z jednym wyjątkiem) i są wyraźnie skorelowane potęgą gospodarczą i wojskową. Trochę wyżej sytuuje ją GFP (między 20 a 6) – tak duży rozrzut nie świadczy dobrze o tym wskaźniku.

Czwarta piątka to Meksyk, Izrael, Hiszpania, Indonezja, Iran. Wskazania dla Meksyku są dość zróżnicowane (między 26 a 14 miejscem, z wyraźną tendencją rosnącą) i są znacznie bliższe wskazaniom potęgi wojskowej (między 31 a 20 miejscem) niż potęgi gospodarczej, które są bardzo stabilne (między 11 a 13 miejscem). Studenci wyraźnie nie docenili czynnika gospodarczego, co może wynikać z tego, że pozycja gospodarcza Meksyku wynika nie tyle z wysokiego poziomu rozwoju, co z dużej liczby ludności. Wskaźniki GFP są bardzo rozbieżne (między 14 a 36 miejscem). Interesującym przypadkiem jest niewątpliwie Izrael. Studenci ocenili go wysoko, ale rozrzut jest znaczny (między 12 a 22 miejscem, z tendencją spadkową). Zbliżoną pozycję wskazała potęga wojskowa (między 19 a 24 miejscem), ale w dalekim oderwaniu od pozycji gospodarczej (między 59 a 46 miejscem). Izrael zajął najwyższą pozycję wg wskaźników GFP (między 10 a 20). Zupełnie odmiennym krajem jest Hiszpania. Studenci wskazali ją (między 11 a 18 miejscem) w dużej zgodności z potęgą gospodarczą (13-15 miejsce). Pozycja wojskowa jest wyraźnie niższa (15-20 miejsce), zbliżona do GFP, choć z dużym rozrzutem (16-38 miejsce). Indonezja została przez studentów oceniona surowo (z dużym rozrzutem ocen, ale z wyraźną tendencją wzrostową – 31-17 pozycja), chociaż pozycja wynikająca z potęgi gospodarczej, wojskowej i GFP jest wyraźnie wyższa (między 11 a 28 pozycją). Ostatnie państwo to Iran. Według studentów wykazał on tendencję wzrostową, ale wskazania są wahlliwe (pozycja 28 – 20), co z grubsza pokrywa się z pozycją wg potęgi gospodarczej. Znacznie wyższą pozycję zajmuje Iran pod względem potęgi wojskowej (17-11) oraz GFP (7-18).

Podsumowanie i wnioski

Przedmiotem artykułu była ocena państw pod względem pozycji międzynarodowej na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych wśród różnych grup studenckich z kraju i zagranicy w latach 2003-2022. Wyniki te rozpatrywałem na tle pozycji, wynikającej z potęgi gospodarczej i potęgi wojskowej (na bazie autorskiego modelu) oraz Global Firepower (GFP). Dające się odczytać trendy w zakresie wykazywanych przez grupy studenckie pozycji (wzrostowe, malejące, stabilne) w dużym stopniu pokrywają się z miarami formalnymi (potęgą

gospodarczą i wojskową), chociaż nie zawsze. Pozycja USA i Chin jest stabilna dla wszystkich miar, ale np. dla Niemiec i Wielkiej Brytanii studenci nie zauważają spadku pozycji wg miar formalnych, chociaż już dla Francji i Rosji istnieje bardzo duża zgodność. Ogólnie studenci przeceniali pozycję państw dużych i wysoko rozwiniętych, a nie doceniali państw ludnych, ale słabo rozwiniętych. Największe zróżnicowanie ocen wg studentów i miar formalnych dotyczyło Arabii Saudyjskiej, Izraela i Iranu. Dla większości państw istnieje też duża zgodność wskazań między grupami studenckimi, chociaż niejednokrotnie były one mocno zróżnicowane w niektórych latach. Różnice dotyczyły bądź kierunku kształcenia (nie były one jednak zbyt duże), bądź poziomu (kursy, uzupełniające studia magisterskie czy studia licencjackie). Wskaźnik GFP wykazał ograniczoną przydatność (duże skoki w ocenach), co zapewne wynikało nie tylko ze zmian w metodyce, ale i w składzie ekspertów.

Badania nad potęgą i pozycją międzynarodową państw są potrzebne, gdyż mogą służyć nie tylko celom poznawczym, ale i decyzyjnym. Szczególnie obiecujące wydają się badania porównawcze nad potęgą postrzeganą oraz potęgą, wynikającą z zastosowania modeli formalnych. Politycy podejmują decyzje zgodnie z potęgą postrzeganą, ale to postrzeganie może być bardziej zobiektywizowane dzięki zastosowaniu metod formalnych, dlatego należy zachęcać do prowadzenia podobnych badań.

Tab. 1 (a-d). Postrzegana pozycja państw na tle miar formalnych w latach 2003-2022 (kolejność państw w nagłówku tabeli wg wskazań grup studenckich z 2022 r.)

Lata	USA (1)				Chiny (2)				Indie (3)				Niemcy (4)				Rosja (5)			
	Exp.	Pe	Pw	GFP	Exp.	Pe	Pw	GFP	Exp.	Pe	Pw	GFP	Exp.	Pe	Pw	GFP	Exp.	Pe	Pw	GFP
2003	1	1	1	-	4	2	2	-	10,5	5	3	-	2,5	4	8	-	4,5	12	4	-
2004	1	1	1	-	3,25	2	2	-	9	5	5	-	3	4	8	-	3,5	10	3	-
2005	1	1	1	1	2	2	2	2	8,5	5	5	5	3	4	8	9	5,5	9	4	3
2006	1	1	1	1	2	2	2	2	8	4	5	4	3	5	8	9	4,33	9	3	3
2007	1	1	1	1	2	2	2	3	8	4	3	4	3,67	5	8	5	6,33	7	4	2
2008	1	1	1	1	2	2	2	3	8	4	4	4	4	7	9	5	4	6	3	2
2009	1	1	1	1	2	2	2	3	8	4	4	4	4	6	10	5	4	7	3	2
2010	1	1	1	1	2	2	2	2	7	4	4	4	4,67	7	10	7	3	6	3	3
2011	1	1	1	1	2	2	2	3	7	4	4	4	3	7	10	13	4	6	3	2
2012	1	1	1	1	2	2	2	3	5,5	4	4	4	3	7	10	7	4,5	6	3	2
2013	1	1	1	1	2	2	2	-	7,5	3	4	-	3,5	7	10	-	3,5	6	3	-
2014	1	1	1	1	2	2	2	3	8	3	4	4	3	7	10	7	4	6	3	2
2015	1	1	1	1	2	2	2	3	8	3	4	4	3,5	6	11	8	3,5	7	3	2
2016	1	1	1	1	2	2	2	3	6	3	4	4	4,5	6	11	9	3,5	7	3	2
2017	1	2	1	1	2	1	2	3	6,5	3	3	4	4	6	11	9	6	7	4	2
2018	1	2	1	1	2	1	2	3	4,5	3	3	4	5	6	11	10	3	7	4	2
2019	1	2	1	1	2	1	2	3	5	3	3	4	3	6	10	10	4	7	4	2
2020	1	2	1	1	2	1	2	3	3	3	3	4	4	5	8	13	5,5	6	4	2
2021	1	2	1	1	2	1	2	3	5	3	3	4	3	5	8	15	4	6	4	2
2022	1	2	1	1	2	1	2	3	3	3	4	4	4	7	8	16	5	4	3	2

Sulek, M., 2024. Pozycja międzynarodowa państw w latach 2003-2022 w percepcji studentów i według modeli formalnych, Przegląd Geopolityczny, 50, s. 33-50.

Lata	UK (6)				Francja (7)				Japonia (8)				Brazylia (9)				Kanada (10)			
	Exp.	Pe	Pw	GFP	Exp.	Pe	Pw	GFP	Exp.	Pe	Pw	GFP	Exp.	Pe	Pw	GFP	Exp.	Pe	Pw	GFP
2003	3,5	7	7	-	5,5	6	6	-	7	3	10	-	17	9	12	-	8	10	15	-
2004	4,5	7	7	-	6,25	6	4	-	6,5	3	6	-	15,75	9	12	-	9,5	11	15	-
2005	4,25	7	6	6	6,5	6	3	11	5,75	3	7	18	14,75	8	12	25	9,25	11	15	17
2006	4,67	8	6	6	6,67	7	4	11	6,33	3	7	18	14,67	6	11	25	9,67	11	15	16
2007	4,33	9	7	10	6,67	8	6	6	4	3	10	7	11,67	6	12	9	9,67	11	15	15
2008	6	9	6	10	8	8	5	6	6	3	10	7	13	5	7	9	9,5	11	14	15
2009	5,33	9	9	10	7	8	5	6	5,33	3	7	7	10,67	5	8	9	10	11	13	15
2010	5,67	9	9	5	8	8	5	6	4,67	3	8	9	9,67	5	6	8	9,33	10	15	23
2011	5	10	9	5	8	8	8	8	6	3	7	9	9	5	5	11	10	10	15	25
2012	6	10	8	5	7,5	8	7	6	6,5	3	9	17	9	5	6	10	10	10	15	19
2013	5	10	9	-	7,5	8	7	-	6	4	8	-	9,5	5	6	-	9,5	9,5	16	-
2014	5,5	9	8	5	7	8	7	6	5,5	5	9	10	9	4	6	14	10	10	16	16
2015	5,5	8	7	5	7	9	6	6	5,5	4	9	9	9	5	8	22	10	10	16	14
2016	6,5	9	9	6	8	8	6	5	5,5	4	7	7	8	5	8	15	10	10	15	22
2017	6,5	9	9	6	8	8	7	5	3,5	4	8	7	11	5	6	17	7,5	10	15	-
2018	7	9	9	6	8	8	6	5	5,5	4	8	8	9	5	7	14	10,5	10	15	25
2019	7	9	11	8	8	8	6	5	6	4	8	6	9	5	7	13	10	10	15	21
2020	8	9	7	8	8	8	6	7	5,5	4	10	5	8	7	12	10	10	10	15	24
2021	8	9	7	8	7	8	6	7	6	4	10	5	9	7	12	9	10	10	15	21
2022	6	10	6	8	7	9	7	7	8	5	9	5	9	6	11	10	8	13	23	23

Lata	Australia (11)				Arabia Saudyjska (12)				Włochy (13)				Korea Południowa (14)				Turcja (15)			
	Exp.	Pe	Pw	GFP	Exp.	Pe	Pw	GFP	Exp.	Pe	Pw	GFP	Exp.	Pe	Pw	GFP	Exp.	Pe	Pw	GFP
2003	12	14	13	-	21,5	19	5	-	9,5	8	14	-	19,5	15	9	-	15	17	17	-
2004	16,25	14	13	-	20	21	10	-	8,75	8	9	-	16,25	15	11	-	14,5	17	14	-
2005	14,75	14	13	21	26,25	18	9	15	9,25	10	10	12	18,75	15	11	14	14,25	17	14	20
2006	15,33	14	13	15	29,67	18	9	19	9,33	10	10	12	16,67	16	12	14	12,67	17	14	20
2007	14,67	14	13	21	25	19	5	22	9,33	10	14	11	15,33	16	9	12	14,67	17	17	8
2008	15	14	13	21	20,5	19	8	22	10,5	10	12	11	16,5	17	11	12	14,5	16	15	8
2009	16,67	15	14	21	19,67	19	6	22	9,67	10	11	11	16,33	17	12	12	12,67	16	16	8
2010	15	15	14	-	19,33	20	7	24	11	11	12	13	17,33	17	13	12	15,33	16	16	10
2011	15	15	14	24	19	19	6	-	11	11	13	17	16	17	12	7	12	16	18	6
2012	13,5	14	13	23	17	19	5	-	11	11	14	9	17,5	17	11	8	13	16	17	11
2013	14	14	12	-	18	19	5	-	12	12	14	-	15,5	17	11	-	15	16	18	-
2014	12	14	13	20	18	19	5	25	11	12	14	12	13	17	11	9	15,5	16	18	8
2015	11	14	13	13	16,5	20	5	-	12	13	15	16	14	17	10	7	15	16	18	10
2016	11	14	13	23	12,5	18	5	24	13,5	12	14	10	17	17	10	11	13,5	16	16	8
2017	14	14	13	22	14	19	5	24	14	13	14	11	10,5	16	10	12	19,5	17	23	8
2018	14	14	13	21	12,5	18	5	-	11,5	13	14	11	14	16	10	7	13,5	17	22	9
2019	11	14	13	19	16	18	5	25	13	13	14	11	12	16	9	7	15	17	23	9
2020	12,5	14	13	19	16,5	18	5	17	12	13	14	12	11,5	16	9	6	14,5	17	17	11
2021	13,5	14	13	19	15,5	18	5	17	11	13	14	12	12	16	9	6	15	17	17	11
2022	11	13	12	17	13	17	5	20	13	14	14	11	14	16	10	6	15	18	24	13

Lata	Meksyk (16)				Izrael (17)				Hiszpania (18)				Indonezja (19)				Iran (20)			
	Exp.	Pe	Pw	GFP	Exp.	Pe	Pw	GFP	Exp.	Pe	Pw	GFP	Exp.	Pe	Pw	GFP	Exp.	Pe	Pw	GFP
2003	25	11	23	-	14	52	20	-	12,5	13	19	-	31	16	18	-	27,5	20	11	-
2004	24,5	12	29	-	12	55	19	-	11,2	13	16	-	29,25	16	28	-	27	20	17	-
2005	26,25	12	31	-	13,25	57	20	10	11,5	13	16	16	29,75	16	26	24	24,75	19	17	7
2006	25,67	12	29	-	12	58	20	10	12,3	13	17	17	27,67	15	25	24	23,33	19	16	7
2007	21,33	12	23	14	11,67	59	20	-	13	13	19	19	28,67	15	18	13	22,33	18	11	16
2008	26,5	12	28	14	11,5	59	19	-	13,5	13	16	19	32	15	23	13	22	18	17	16
2009	24,33	12	23	14	13,33	57	19	-	13,3	13	15	19	28,67	14	22	13	21	18	17	16
2010	24	12	20	19	14,67	56	19	11	12,6	14	17	-	31	13	23	14	21,33	18	11	18
2011	23	12	24	-	13	56	20	10	14	15	16	-	28	13	22	18	21	18	11	12
2012	25,5	12	25	21	14	55	20	13	13,5	15	18	-	30,5	13	22	15	23,5	18	12	16
2013	25	11	25	-	13,5	55	20	-	15,5	15	19	-	29,5	13	21	-	21	21	13	-
2014	16,5	11	25	32	18,5	53	20	11	15	15	22	27	22,5	13	21	19	21,5	21	12	22
2015	21,5	11	25	31	19,5	47	24	11	14,5	15	20	38	23	12	22	12	24,5	21	12	23
2016	15,5	13	25	-	17,5	49	23	16	17,5	15	22	-	17,5	11	17	14	19,5	21	12	21
2017	13,5	12	27	34	22,5	48	22	15	18,5	15	20	27	20	11	17	14	28,5	21	12	21
2018	18	12	26	-	17	49	21	16	16	15	18	19	22	11	19	15	19,5	20	12	13
2019	14	12	26	-	17	48	22	17	18	15	21	20	19	11	20	16	21	28	12	14
2020	15,5	12	23	38	18,5	49	20	18	15,5	15	19	20	18,5	11	18	16	20,5	32	11	14
2021	15,5	12	23	46	18,5	48	20	20	15,5	15	19	18	19	11	18	16	19,5	31	11	14
2022	16	12	26	43	17	46	19	18	18	15	18	19	19	11	16	15	20	24	17	14

Źródło: Pozycja państw według grup studenckich – badania i kalkulacje własne. Dane na temat potęgi gospodarczej (Pe), potęgi wojskowej (Pw) – M. Sułek, E. Szymala, *National Power Indicators Data Base 1961-2024*. Pliki i dane nie publikowane, Warszawa 2024, data dostępu: 19.05.2024. Wgląd do bazy danych za zgodą autorów. Dane na temat GFP – *GlobalFirepower.com Ranks (2005-Present)*. *Military powers ranked since 2005 according to Global Firepower* (<https://www.globalfirepower.com/global-ranks-previous.php>) - 15.03.2024.

Załącznik 1: Charakterystyka grup

2003 - 2 badania: (1) 101 studentów III roku stosunków międzynarodowych UW; (2) 21 słuchaczy Podyplomowego Studium Obronności Państwa (Akademia Obrony Narodowej);

2004 - 4 badania: (1) 11 słuchaczy kursu attaché wojskowych (Warszawa); (2) 103 studentów III roku stosunków międzynarodowych UW; (3) 27 słuchaczy Podyplomowego Studium Obronności Państwa (Akademia Obrony Narodowej); (4) 12 słuchaczy Studium Bezpieczeństwa Narodowego UW;

2005 - 4 badania: (1) 12 słuchaczy kursu attaché wojskowych (Warszawa); (2) 125 studentów III roku stosunków międzynarodowych UW; (3) 48 słuchaczy Podyplomowego Studium Obronności Państwa (Akademia Obrony Narodowej); (4) 11 słuchaczy Studium Bezpieczeństwa Narodowego UW;

2006 - 3 badania: (1) 18 słuchaczy kursu attaché wojskowych (Warszawa); (2) 56 studentów III roku stosunków międzynarodowych UW; (3) 20 słuchaczy Studium Bezpieczeństwa Narodowego UW;

2007 - 3 badania: (1) 14 słuchaczy kursu attaché wojskowych (Warszawa); (2) 73 studentów III roku stosunków międzynarodowych UW; (3); 24 słuchaczy Studium Bezpieczeństwa Narodowego UW

2008 - 2 badania: (1) 101 studentów III roku stosunków międzynarodowych UW; (2) 29 słuchaczy Studium Bezpieczeństwa Narodowego UW;

2009 - 3 badania: (1) 22 studentów I roku magisterskich studiów uzupełniających stosunków międzynarodowych, studia wieczorowe (UW); (2) 62 studentów III roku stosunków międzynarodowych UW; (3) 17 słuchaczy Studium Bezpieczeństwa Narodowego UW;

2010 - 3 badania: (1) 22 studentów I roku magisterskich studiów uzupełniających stosunków międzynarodowych, studia wieczorowe (UW); (2) 35 studentów uczęszczających na wykład ogólnouniwersytecki „Metody badań stosunków międzynarodowych”, 30 godz. (UW); (3) 20 słuchaczy Studium Bezpieczeństwa Narodowego UW;

2011 - 1 badanie: 54 studentów I roku magisterskich studiów uzupełniających stosunków międzynarodowych (UW);

2012 - 2 badania: (1) 14 studentów I roku magisterskich studiów uzupełniających stosunków międzynarodowych, studia wieczorowe (UW); 69 studentów I roku magisterskich studiów uzupełniających (UW);

2013 - 3 badania: (1) 86 studentów I roku magisterskich studiów uzupełniających stosunków międzynarodowych (UW); (2) 60 studentów I roku magisterskich studiów uzupełniających stosunków międzynarodowych, studia zaoczne (UW); (3) 36

studentów III roku stosunków międzynarodowych (Uniwersytet w Stambule, Istanbul Universitesi);

2014 – 2 badania: (1) 79 studentów I roku magisterskich studiów uzupełniających stosunków międzynarodowych (UW); (2) 48 studentów I roku magisterskich studiów uzupełniających stosunków międzynarodowych, studia zaoczne (UW);

2015 – 3 badania: (1) 73 studentów I roku magisterskich studiów uzupełniających stosunków międzynarodowych (UW); (2) 34 studentów I roku magisterskich studiów uzupełniających stosunków międzynarodowych, studia zaoczne (UW); (3) 30 studentów III i IV roku stosunków międzynarodowych (Uniwersytet w Lublanie);

2016 – 2 badania: (1) 48 studentów I roku magisterskich studiów uzupełniających stosunków międzynarodowych (UW); (2) 25 słuchaczy wykładu monograficznego (30 godz.) „Metamorfozy centrów potęgi po zimnej wojnie” (UW);

2017 – 2 badania: (1) 28 studentów magisterskich studiów uzupełniających stosunków międzynarodowych (Uniwersytet Tarasa Szewczenki w Kijowie – Ukraina); (2) 25 studentów II i IV roku geografii (Uniwersytet w Preszowie - Słowacja);

2018 – 2 badania: (1) 156 studentów I i II roku magisterskich studiów uzupełniających stosunków międzynarodowych (UW); (2) 27 studentów studiów uzupełniających stosunków międzynarodowych (Uniwersytet we Florencji - Włochy);

2019 – 1 badanie: (1) 111 studentów II roku studiów licencjackich stosunków międzynarodowych;

2020 – 2 badania: (1) 45 studentów II roku magisterskich studiów uzupełniających stosunków międzynarodowych (UW); (2) 5 studentów I roku magisterskich studiów uzupełniających stosunków międzynarodowych (UW);

2021 – 2 badania: (1) 41 studentów II roku studiów licencjackich stosunków międzynarodowych (UW); (2) 74 studentów I roku magisterskich studiów uzupełniających stosunków międzynarodowych (UW);

2022 – 1 badanie: (1) 40 studentów II roku studiów licencjackich stosunków międzynarodowych (UW).

Literatura

Alcock, N.Z., Newcomb, A.G., 1970. *The perception of national power*, Journal of Conflict Resolution, Vol. 14, No. 3, pp. 335-343.

Białoskórski, R., 2019. *The International Distribution of Power in the Middle East and North Africa. A Powermetric Approach*, Przegląd Geopolityczny, 30, s. 29-46.

Białoskórski, R., 2023. *Geopolitics of the information age*, Przegląd Geopolityczny, 46, s. 155-165.

Białoskórski, R., Kiczma, Ł., Sulek, M., 2018. *Potęga państw 2018. Międzynarodowy układ sił w procesie zmian. Raport potęgometryczny*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa.

Caro, J.-Y., 1999. *L'approche economique de la puissance*, L'Armement, No 68, s. 123-129.

- Caro, J.-Y., 2000a. *De la richesse a la puissance des nations*, Ares, vol. XVIII, No 46, s. 11-39.
- Caro, J.-Y., 2000b. *Les schémas de perception de la puissance*, Les Champs de Mars, Deuxieme semestre, s. 97 – 125.
- Caro, J.-Y., 2000c. *Structures de la puissance: pour une méthodologie quantitative*, Annuaire français de relations internationales, vol. 1, s. 87-109.
- Doran, Ch.F., Hill, K.Q., Mladenka, K.R., Wakata, K.W., 1974. *Perceptions of national power and threat: Japan, Finland, and the United States*, International Journal of Group Tensions, December, pp. 431-454.
- Friedman, G., 2010. *Obama nie rozumie Kremla*, Newsweek, styczeń.
- Kiczma, Ł., Sułek, M., Szymała, E., 2023. *Potęga ludzkiego działania, czyli potęga cywilizacyjna*, Wydawnictwo Naukowe FNCE, Poznań.
- Michalik, D., 2012. *Modelowanie i symulacje międzynarodowego układu sił*, Dom Wydawniczy DUET, Toruń.
- Schwartzman, S. and Araujo, M.M.Y., 1966. *The Images of International Stratification in Latin America: A Reputation Study Based on Social Science Students*, Journal of Peace Research, Vol. 3, No. 3, pp. 225-243.
- Singer, D., 1966. *The Composition and Status Ordering of the International System, 1815-1940*, World Politics, Vol. 18, Issue 2, January, pp. 236-282.
- Sułek, M., Szymała, E., 2024. *National Power Indicators Data Base 1961-2024*. Pliki i dane nie publikowane, Warszawa, data dostępu: 19.05.2024. Wgląd do bazy danych za zgodą autorów.
- Sułek, M., 2020. *Pozycja geopolityczna Rosji. Podejście potęgometryczne*, (w:) L. Sykulski (red.), *Geopolityka Rosji i obszaru postsowieckiego*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Zona Zero sp. z o.o., Warszawa.
- Sułek, M., 2018a. *Pozycja międzynarodowa państw w oczach wybranych grup studenckich*, Stosunki Międzynarodowe, 4 (t. 54), s. 49-65.
- Sułek, M., 2018b. *Polityka zagraniczna państw w cyklu siły*, (w:) E. Haliżak (red.), *Badanie polityki zagranicznej państwa*, Rambler, Warszawa, s. 251-269.
- Sułek, M., 2014. *Teoria cyklu siły – wkład Charlesa F. Dorana w rozwój kierunku realistycznego*, (w:) E. Haliżak, J. Czaputowicz (red.), *Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych*, Rambler, Warszawa, s. 91-107.
- Sułek, M., 2013. *Potęga państw. Modele i zastosowania*, Wydawnictwo Rambler, Warszawa.

- Sułek, M. 2010. *Prognozowanie i symulacje międzynarodowe*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Sułek, M., 2007. *Postrzeganie potęgi państw przez wybrane grupy eksperckie*, Stosunki Międzynarodowe, 1-2, s. 121-140.
- Sułek, M., 2004a. *Badanie potęgi państw po zimnej wojnie – metody i wyniki*, Zeszyty Naukowe AON, nr 1 (54), s. 93-109.
- Sułek, M., 2004b. *Metody i techniki badań stosunków międzynarodowych*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa.
- Sułek, M., 2001. *Podstawy potęgonomii i potęgometrii*, WSEiA, Kielce.
- Trenin, D., 2002. *Zostało jedno supermocarstwo (rozmowa)*, Rzeczpospolita z 25-26.05.
- Wilczyński, P. L., 2017. *Problematyka bezpieczeństwa we współczesnym dyskursie eksperckim w Polsce*, Przegląd Geopolityczny, 21, s. 48-66.

Streszczenie

Celem artykułu jest zbadanie międzynarodowej pozycji państw, postrzeganej przez grupy studenckie z Polski i z zagranicy w latach 2003-2022, oraz porównanie tych wskazań z pozycją międzynarodową państw, wyznaczoną przez trzy rodzaje potęgi (gospodarczą, wojskową i geopolityczną), obliczone za pomocą modelu formalnego. Autor dokonał analizy różnic między potęgą postrzeganą a potęgą obliczoną na podstawie modelu matematycznego dla dwudziestu najważniejszych państw. Wyniki wskazują na konieczność obiektywizacji postrzeganego obrazu obecnego w świadomości społecznej (i w świadomości polityków) poprzez uzupełnianie go wynikami badań prowadzonych przy zastosowaniu modeli matematycznych.

Słowa kluczowe: międzynarodowa pozycja państw, potęga realna, potęga postrzegana, badania ankietowe.